УДК 330.142

Тетяна Вікторівна ШАПОВАЛОВА

кандидат економічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту праці та соціальних технологій,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
вул. Октябрська, 4, м. Луганськ, 91055, Україна
E-mail: tatyana.shapovalova.2013@mail.ru
Телефон: +380642521335

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Шаповалова, Т. В. Вплив соціального капіталу на економічне зростання [Текст] / Тетяна Вікторівна Шаповалова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С. 167-175. – ISSN 1993-0259.

Анотація
У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що соціальний капітал чинить певний вплив на економічне зростання, оцінка якого з боку науковців, особливо економістів, є неоднозначною та діаметрально протилежною. Визначено такі позитивні економічні ефекти соціального капіталу, як зменшення трансакційних витрат, запобігання недолікам ринку, компенсування слабкості інституціонального середовища економічних взаємодій, саморегулювання галузей економіки, отримання доступу до ресурсів та ін. Вадами проаналізованих нами наукових праць є недостатня релевантність, коректність і валідність у підходах до оцінки впливу соціального капіталу на економічне зростання. Виявлено необхідність у визначенні, науковому обґрунтуванні методології вимірювання соціального капіталу як економічної категорії, удосконаленні термінології цієї концепції. Встановлено, що соціальний капітал – соціальне підґрунтя економіки, ефективний механізм сприяння економічному зростанню.

Ключові слова: *соціальний капітал; економіка; економічне зростання.*

Татьяна Викторовна ШАПОВАЛОВА

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ

Аннотация
Посредством анализа научных источников установлено, что социальный капитал оказывает определенное влияние на экономический рост, оценки и суждения которого со стороны ученых, особенно экономистов, являются неоднозначными и диаметрально противоположными. Определены положительные экономические эффекты социального капитала: уменьшение транзакционных издержек; предотвращение недостатков рынка; компенсация слабости институциональной среды экономических взаимодействий; саморегулирование отраслей экономики; доступ к ресурсам и др. Недостатками проанализированных научных работ является недостаточная релевантность, корректность и валидность в подходах к оценке влияния социального капитала на экономический рост. Выявлена необходимость в определении, обосновании методологии измерения социального капитала как экономической категории, совершенствовании терминологии этой концепции. Установлено, что социальный капитал – социальный фундамент экономики, эффективный механизм содействия экономическому росту.

Ключевые слова: *социальный капитал; экономика; экономический рост.*

© Тетяна Вікторівна Шаповалова, 2013

Tetiana Viktorivna SHAPOVALOVA

PhD in Economics, Associate Professor,
Director of the Educational and Research Institute of Labour and Social Technologies,
The Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
Oktyabrska Str., 4, Luhansk, 91055, Ukraine
E-mail: tatyana.shapovalova.2013@mail.ru
Phone: +380642521335

INFLUENCE OF SOCIAL CAPITAL ON ECONOMIC GROWTH

Abstract

Based on the scientific sources analysis it was revealed that social capital influences economic growth. The estimates and judgments made by scientists, especially economists, on this matter are ambiguous and diametrically opposed. There has been defined such positive economic effects of social capital as : transaction costs reduction; market failures prevention; compensating for the weakness in institutional environment of economic interactions; self-regulation in economy spheres; access to resources etc. The lack of relevance, correctness and validity in approaches to assess the social capital impacts on economic growth are the drawbacks of scientific papers examined by the author. It is revealed the need to determine the scientific rationale for the methodology on measuring social capital as an economic category, improving the terms of the social capital concept. It is determined that social capital is the social ground for economy and an effective mechanism for promotion of the economic growth.

Keywords: *social capital; economic growth; economics.*

JEL classification: O15

Упродовж останніх трьох десятиліть концепція соціального капіталу є одним із напрямів у соціології, політології, психології, економіці і в інших галузях науки, що динамічно розвивається. Втім, як серед прихильників, так і в колах опонентів, критиків вказаної концепції не існує наразі одностайності в підходах до розуміння сутності і значення категорії «соціальний капітал», яка визначається і інтерпретується по-різному. Термінологічна невизначеність, труднощі у вимірюванні й оцінюванні соціального капіталу в економіці закономірно призводять до палких наукових диспутів навколо цієї категорії, кількість яких в останні роки тільки збільшується [3, с. 243].

Незважаючи на існування суперечностей у наукових поглядах на теоретичну валідність положень концепції соціального капіталу в економічній науці, їх цінність і можливість застосування на практиці, західні дослідники [1, с. 33-64; 2, с. 20; 3, с. 225-251] єдині в думці про те, що в реаліях сучасного економічного розвитку соціальний аспект категорії «капітал» набуває все більшого значення. А відтак, «дух» соціального капіталу, його базові ідеї варто застосувати в інноваційних підходах до економічного аналізу. Вони зробили висновок, що економічна складова соціального капіталу, зокрема визначення його впливу на економічне зростання, потребує проведення ґрунтовних, комплексних, міждисциплінарних наукових досліджень. Інтегрування кількісних і якісних результатів таких досліджень дадуть змогу розробити нові інструменти для більш адекватного та ефективного вимірювання соціального капіталу.

Теоретичну базу концепції соціального капіталу складають фундаментальні дослідження, наукові роботи та публікації таких західних дослідників, як Г. Беккер [7], Р. Берт [9], П. Бурдьє [4], М. Вулкок [1-3], Дж. Коулмен [6], Р. Патнем [5], Ф. Фукуяма [8] та ін. Феномен соціального капіталу вивчають такі вітчизняні вчені та дослідники, як В. М. Геєць [10], М. Є. Горожанкіна [11], О. А. Грішнова [12], М. С. Дороніна [13], Є. С. Драгомирова [14], Ю. К. Зайцев [15], Ю. Р. Мішин [16], О. А. Турецький [17] та ін. Економічні аспекти соціального капіталу розглянуто в дисертаційних роботах і наукових публікаціях сучасних російський дослідників, зокрема О. О. Конєва [18], О. Т. Конькова [19], А. В. Ланцман [20], Д. В. Меркулова [21], Д. Д. Попова [22], В. В. Радаєва [23], С. В. Ракші [24], М. Я. Фейзбі [25], С. А. Штирбул [26] та ін.

Спираючись на результати досліджень, викладених у роботах і публікаціях вказаних вище дослідників, ми схиляємося до наукової точки зору, що соціальний капітал є нематеріальним фактором, який сприяє розвитку економіки та суспільства загалом. Водночас соціальний капітал як економічна категорія залишається поки що недостатньо вивченим. До питань, які потребують проведення подальших ґрунтовних наукових досліджень, слід зарахувати аналіз наслідків впливу соціального капіталу на економічне зростання.

У контексті викладеного вище обґрунтовується актуальність обраної автором тематики статті та зумовлюється потреба у проведенні дослідження в її межах.

Метою статті є теоретичне обґрунтування впливу соціального капіталу на економічне зростання. Для її досягнення визначено наступне завдання: здійснити аналіз наукової літератури та розкрити сутність впливу соціального капіталу на економічне зростання.

Відповідно до вказаних вище мети і завдань використано такі методи наукових досліджень: теоретичний (аналіз, синтез і систематизація наукових джерел, пов'язаних з досліджуваною проблематикою – соціальним капіталом, його економічними аспектами); моделювання (визначення мети, завдань та методів дослідження статті); історичний (відстеження в часовій ретроспективі закономірностей формування соціальних відносин, їх значення в економіці, виявлення взаємозв'язку між минулим і сьогоденням); термінологічний аналіз (виявлення наукових підходів до тлумачення понять «соціальний капітал» та «економічне зростання», визначення їх сутності та встановлення взаємозв'язку між ними); емпіричний (спостереження за економічною природою соціального капіталу, її логічна оцінка); критичний аналіз, порівняння й узагальнення результатів опублікованих наукових досліджень впливу соціального капіталу на економічне зростання та на цій базі формулювання висновків.

Період історії суспільного розвитку після закінчення холодної війни* характеризується широким спектром подій, які значною мірою детерміновані соціальними відносинами: від соціальної напруженості та етнічних конфліктів в окремо взятій країні до фінансово-економічних криз і безпрецедентного поширення корупції в усьому світі. Якщо в середині XX ст. у наукових теоріях розвитку поняття «соціальні відносини» трактувалися через призму обтяжливості, недоречності та експлуататорства, то нині стає все більше очевидним той факт, що такий формат розуміння його сутності докорінно не відповідає сучасним викликам і реаліям економічного розвитку та має відійти у минуле. Це зумовлює потребу в переосмисленні та переоцінці соціальних відносин, їх вимірів та впливу на економічне зростання [2, с. 20].

Дійсно, в сучасній економічній науковій літературі все частіше стверджується, що побудовані на довірі, інших моральних цінностях у соціальних мережах взаємовідносини, інтегрованим виразом яких є поняття «соціальний капітал», дають змогу адекватно відповідати на виклики сьогодення та суттєво впливають на економічне зростання. Соціальний капітал є, так би мовити, соціологічною базою економіки, аналіз якої має важливе значення для ефективного вирішення складних проблем економічного зростання.

На початку дослідження доречно здійснити термінологічний аналіз базових термінів, використаних у процесі його проведення. Це обґрунтовується з огляду на потребу в більш адекватному їх розумінні. Ключовим є термін «соціальний капітал», під яким розуміємо систему соціальних зв'язків, контактів, взаємовідносин між економічними агентами, індивідуумами, яка базується на нормах неофіційних або соціальних (довіра, партнерство, визнані моральні цінності) та офіційних або правових (законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, контракти тощо), які використовуються ними для отримання конкурентних переваг (доступ до ресурсів, зменшення трансакційних витрат, обмін інформацією тощо). Соціальний капітал з точки зору економіки розглядається автором як нематеріальний фактор, який сприяє отриманню агентами економічної вигоди і прибутку та впливає певною мірою на економічне зростання.

Під економічним зростанням розуміють збільшення сукупних обсягів виробництва та споживання економічних благ в окремо взятій країні за певний період часу. Економічне зростання вимірюється передусім позитивною динамікою змін (темпами зростання або приросту) таких макроекономічних показників, як валовий національний продукт (ВНП), валовий внутрішній продукт (ВВП), національний дохід [27, с. 440]. Варто зазначити, що термін «економічне зростання» та «економічний розвиток» співвідносяться між собою як складова цілого та ціле.

Вважається, що вперше наслідки впливу соціального капіталу на економічний «розквіт» (prosperity) було досліджено Р. Д. Патнемом, американським політологом, професором Гарвардського університету, та Дж. Ф. Хеллівелом з університету Британської Колумбії, а результати – опубліковано в науковій статті [28, с. 295-307]. Аналіз було проведено ними в 1960-х і 1970-х роках серед 20 середніх за розмірами підприємств, розташованих у невеликих промислових районах на півночі та сході Італії. На підставі аналізу окремих видів господарської діяльності підприємств за економічними показниками діяльності мереж виробників і трейдерів та зіставлення їх з такими неекономічними категоріями, як довіра та норми взаємодії, вчені зробили висновки про їх виразний взаємозв'язок з

* *Холодна війна – глобальна геополітична, військова, економічна та ідеологічна конфронтація між СРСР і його союзниками і США та їх союзниками, яка тривала 45 років (березень 1946 р. – грудень 1991 р.).*

показниками доходів населення на одну особу, а «асоціативне життя є вирішальним для економічного процвітання та політичної ефективності». Було виявлено, що темпи зростання доходів населення були кращими в регіонах, у яких більші обсяги соціального капіталу. Це дало Р. Патнему та Дж. Хеллівелу підстави стверджувати, що «соціальні інститути мають економічне значення».

Незважаючи на те, що результати вказаного дослідження набули широкого резонансу, стали об'єктом палких дискусій у наукових роботах і публікаціях у різних галузях науки, зокрема і в економіці, багато західних фахівців розглядають їх, як недостатні докази для того, щоб довести вплив соціального капіталу на економічне зростання. Дійсно, навіть поверхневе ознайомлення з методологією, яка базується на визначенні впливу соціального капіталу на економічне зростання такими трьома «неекономічними» показниками, які вимірюють громадянське суспільство, ефективність регіонального управління та вдоволення громадян регіональною владою, наводять на думку про примітивну відповідність між досліджуваними категоріями. А відтак, результати дослідження можна охарактеризувати як недостатньо релевантні, коректні та валідні з економічної точки зору для зробленого авторами висновку. Варто також зауважити, що вказана наукова робота виконана здебільшого в контексті політичної науки, а результати проведеного наукового дослідження мають апріорі незначну причетність до економіки та слабкий зв'язок з економічними теоріями.

Інші західні економісти, провівши наукове дослідження, дійшли до висновку, що соціальний капітал знижує «витрати безладу», які виникають в економіці внаслідок: надмірних витрат на укладання контрактів, економічну й особисту безпеку; дефіциту суспільних благ і послуг; правової неврегульованості економічної й інших сфер суспільного життя; недоліків ринку; розірваних угод та інвестиційних проектів, втрачених через недовіру між агентами [29, с. 595–619].

Іншими словами, соціальний капітал є ефективним і дієвим механізмом, який усуває недоліки ринку. Втім, зауважимо, що вирішення питання запобігання виникнення недоліків ринку є прерогативою не соціального капіталу, а функцією, компетенцією та завданням держави, які вона виконує за допомогою державних інститутів (державні органи, закони, нормативні акти, податки та ін.). Однак, існують підстави стверджувати, що функції державних інститутів і соціального капіталу є подібними, а завдання, які вони вирішують, є певною мірою взаємодоповнюваними. З одного боку, достатні обсяги соціального капіталу зменшують потребу у державному регулюванні економічної сфери. З іншого – дефіцит соціального капіталу зумовлює надмірний вплив держави на сферу економіки та її зарегульованість. Тобто соціальний капітал може виконувати функцію «соціального регулятора» поведінки економічних суб'єктів, мінімізує потребу в державному регулюванні та створює передумови для саморегулювання галузей економіки.

Точку зору про подібність функцій і завдань, виконуваних державними інститутами та соціальним капіталом, обстоює Дуглас Норт, відомий західний економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки. На його думку, державні інститути є інструментом координації, які встановлюють у суспільстві «правила гри» і, тим самим, зменшують трансакційні витрати. Колективна соціальна відповідальність знижує потребу в участі держави у вирішенні низки економічних питань. Довіра та обмін інформацією в соціальних мережах, трудова і підприємницька етика підвищують ефективність інвестицій, функціонування компаній і ринків, а економічна діяльність у такому випадку меншою мірою потребує регламентування з боку державних інститутів. У цьому контексті Д. Норт зробив висновок, що формальні та неформальні інститути (соціальний капітал) мають важливе значення в економічній діяльності [30, с. 69-91]. Іншими словами, соціальний капітал є певною мірою інституційною альтернативою державі та сприяє економічному зростанню.

Дж. Темпл і П. Джонсон у статті [31, с. 965-990] досліджували зв'язок між соціальними потенціалом (social capability), під яким вони розуміють базований на довірі соціальний капітал, та економічним зростанням. У ході проведеного ними дослідження було виявлено «виразні зв'язки між соціальним потенціалом і темпами довготривалого економічного зростання». Автори стверджують, що спільними компонентами досліджуваних категорій є довіра та асоціативна (мережева) діяльність. Однак обрахований ними індекс, який спирається на дані, які вимірюють соціальну довіру, зібрані у 44 країнах світу, не має кореляції з показниками валового внутрішнього продукту (ВВП) на одну особу. Тому отримані Дж. Темплом і П. Джонсоном висновки можна поставити під сумнів, оскільки вони мають примітивний зв'язок з економічним зростанням.

Результати дослідження інших західних фахівців [32, с. 340], які намагалися виявити зв'язок між соціальним капіталом та економічним зростанням шляхом аналізу та зіставлення низки показників (освіти, інвестицій, ВВП, інфляції та ін.), також видаються недостатніми для встановлення такого зв'язку.

Дослідник Т. Кейсі в статті [33, с. 96-117], проаналізувавши окремі показники: економічні та соціального капіталу (участь громадянського суспільства, мережева діяльність у громадських та економічних об'єднання, соціальна довіра), отримані упродовж декількох десятиліть на базі 11 британських регіонів, не виявив чітко вираженого взаємозв'язку між соціальним капіталом, зменшенням регіональних економічних відмінностей та економічним зростанням у Великій Британії. Ним виявлена позитивна кореляція між показниками економічними, довіри та громадянської активності. Т. Кейсі наводить докази, які засвідчують правдивість гіпотези дослідження, а саме – соціальний капітал (довіра, соціальні мережі) може позитивно впливати на економічну продуктивність, а, отже, на економічне зростання.

В емпіричному дослідженні С. Кнека і Ф. Кіфера [34, с. 1251-1288] здійснено аналіз соціального капіталу та зроблено оцінку його вимірів у межах теорії економічного зростання. Використовуючи індикатори довіри і соціальних норм, які отримано в ході опитування, проведеного в 29 країнах з ринковою економікою, автори публікації наводять докази стосовно того, що соціальний капітал має значення в економічній діяльності та позитивний зв'язок з економічним зростанням. Втім, знову ж таки, показники членства в соціальних мережах і довіри, за якими дослідники пропонують вимірювати соціальний капітал, не можна віднести до економічних показників. Тому результати дослідження мають досить сумнівний зв'язок з економічною діяльністю та економічним зростанням. У контексті викладених вище С. Кнеком і Ф. Кіфером результатів дослідження, економічне значення соціального капіталу можна розглядати здебільшого через призму людського капіталу, ефективності, якості діяльності органів державної влади, створення належної нормативно-правової бази, які є передумовами економічного зростання. Не викликає сумніву твердження авторів, що інститути держави та соціальний капітал повинні зорганізовано спільно виконувати завдання, вирішувати соціальні проблеми, які детермінують економічне зростання, а саме : стримування утворення та функціонування олігархічних угрупувань, «загарбування» ними ринків, запобігання, протидія корупційним та бюрократичним проявам з боку чиновників.

Узагальнення викладених вище результатів дослідження та аналіз джерела [35, с. 62-63] дає підстави стверджувати, що соціальний капітал впливає на економічне зростання наступним чином (див. рис. 1):

- при укладанні угод побудовані на довірі економічні взаємовідносини сприяють зниженню трансакційних витрат;
- економічна поведінка, яка базується на довірі у взаємовідносинах між економічними агентами, заощаджує та вивільняє ресурси, які вони можуть спрямувати на новітні технології, нововведення тощо;
- довіра, яка виникає в соціальних мережах та є невід'ємною складовою соціального капіталу, сприяє зменшенню витрат ресурсів, спрямованих на запобігання і протидію випадкам шахрайства при здійсненні економічних операцій;
- розширення мережі зв'язків між агентами сприяє поліпшенню обміну інформаційними потоками та прискорює поширення інновацій;
- підвищення рівня довіри до здійснюваної державою економічної політики позитивно відображається на створенні привабливого інвестиційного клімату;
- відкритість і прозорість в ухваленні важливих економічних рішень є передумовою підвищення рівнів ефективності в діяльності державних інститутів;
- соціальний капітал – соціальна гарантія для ведення суб'єктами господарювання ризикованої, але потенційно більш прибуткової господарської діяльності.

Результати проведеного дослідження впливу соціального капіталу на економічне зростання дають нам змогу зробити такі висновки.

Виявлено, що соціальний капітал, базовими складовими якого є довіра, соціальні мережі, взаємодії між економічними агентами та система усталених формальних і неформальних норм, справляє певний вплив на економічне зростання. Втім, погляди науковців щодо впливу соціального капіталу на економічне зростання, яке було вперше фундаментально досліджено західним політологом Р. Патнемом, є неоднозначними та діаметрально протилежними. З одного боку, багато економістів та представники інших галузей науки, які є опонентами концепції соціального капіталу, слушно звертають увагу на неприпустимість вимірювання впливу соціального капіталу на економічне зростання неекономічними показниками. З іншого боку, цілком очевидним нині є такі позитивні економічні ефекти соціального капіталу, який: сприяє зменшенню трансакційних витрат і підвищенню рівня продуктивності; є дієвим механізмом запобігання недоліків ринку, компенсування слабкості інституціонального середовища економічних взаємодій і саморегулювання галузей економіки; є соціальним регулятором взаємовідносин економічних агентів; дає змогу отримати доступ до ресурсів, інформаційних потоків тощо. Соціальний капітал є соціальним підґрунтям економіки, яке має важливе значення для ефективного вирішення складних проблем економічного зростання.

Рис. 1. **Діаграма впливів соціального капіталу на економічне зростання**

Перспективи подальших розвідок : вивчення зарубіжних підходів до оцінювання соціального капіталу як економічної категорії; визначення та наукове обґрунтування методології вимірювання соціального капіталу економічними показниками; аналіз понятійно-термінологічного апарату концепції соціального капіталу, усунення наявних недоліків і неузгоджень з економічними теоріями.

Список літератури

1. *Bebbington, A. Exploring Social Capital Debates at the World Bank [Text] / A. Bebbington, S. Guggenheim, B. Olson, M. Woolcock // Journal of Development Studies. – 2004. – Vol. 40. – No. 5. – P. 33-64.*
2. *Woolcock, M. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes : [Electronic resource] / M. Woolcock // The OECD web-site. – 2013. – Access Mode : http://www.oecd.org/innovation/research/1824913.pdf.*
3. *Woolcock, M. Social Capital : Implications for Development Theory, Research, and Policy [Text] / M. Woolcock, D. Narayan // IBRD Research Observer. – 2000. – № 15. – P. 225-251.*
4. *Bourdieu, P. The forms of capital [Text] / P. Bourdieu // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / [Ed. by J. G. Richardson]. – N. Y. : Greenwood Press, 1986. – P. 241-258.*
5. *Putnam, R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy [Text] / R. Putnam, R. Leonardi, R. Nanetti. – UK : Princeton University Press, 1993. – 258 p.*
6. *Coleman, J. Social Capital in the Creation of Human Capital [Text] / James Coleman // The American Journal of Sociology. – 1988. – Supplement 94. – P. S 95-120.*
7. *Becker, G. S. Human capital : theoretical and empirical analysis [Text] / G. S. Becker. – N. Y : University of Chicago Press, 1964. – 288 p.*
8. *Fukuyama, F. Social capital and the global economy [Text] / Francis Fukuyama // Foreing Affairs. – 1995. – № 74. – P. 89–103.*
9. *Burt, R. Structural Holes : the Social Structure of Competition [Text] / Ronald S. Burt. – USA : Harvard University Press, 1995. – 324 p.*
10. *Геец, В. М. Доверие как элемент социального капитала в экономическом развитии Украины [Текст] / В. М. Геец // Эконом. теория. – 2010. – № 3. – С. 7–19.*
11. *Горожанкіна, М. Є. Соціальний капітал суспільства в умовах трансформації економічної системи (питання теорії і методології) [Текст]: автореф. дис... д-ра екон. наук : [спец.] 08.00.01 / М. Є. Горожанкіна; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2008. – 32 с.*
12. *Грішнова, О. Соціальний капітал у системі економічних ресурсів [Текст] / О. Грішнова, І. Кочума. – Соціоекономіка : Зб. наук. праць. – 2009. – № 4. – С. 38–49.*
13. *Дороніна, М. С. Соціальний капітал виробничої організації [Текст]: монографія / М. С. Дороніна, А. І. Нечепуренко. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2011. – 232 с.*
14. *Драгомірова, Є. С. Формування соціального капіталу на державному і регіональному рівнях [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук : [спец.] 08. 00. 07 / Є. С. Драгомірова; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2010. – 20 с.*

15. *Зайцев, Ю. К. Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку [Текст] : автореф. дис. д-ра... екон. наук : [спец.] 08. 01. 01 / Ю. К. Зайцев; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2002. – 36 с.*
16. *Мішин, Ю. Р. Соціальний капітал в сучасній економічній системі [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : [спец.] 08. 00. 01 / Ю. Р. Мішин; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2010. – 18 с.*
17. *Турецкий, О. А. Социальный капитал и рынок труда [Текст] : монография / О. А. Турецкий. – О. : Феникс, 2011. – 234 с.*
18. *Конев, А. А. Социальный капитал как фактор экономического роста в современной экономике [Текст] : автореф. дис. ... канд. экон. наук : [спец.] 08. 00. 01 / А. А. Конев; Байкал. гос. ун-т экономики и права. – Иркутск, 2007. – 22 с.*
19. *Коньков, А. Т. Социальный капитал как концепция экономической социологии и его роль в системе экономического взаимодействия [Текст] : автореф. дис. ... докт. социлог. наук : [спец.] 22.00.03 / А. Т. Коньков; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2006. – 39 с.*
20. *Ланцман, А. В. Социальный капитал как фактор повышения эффективности управленческой деятельности [Текст] : автореф. дис. ... канд. экон. наук : [спец.] 08.00.05 / А. В. Ланцман; Рос. Акад. гос. службы при През. Рос. Федер. – М., 2007. – 27 с.*
21. *Меркулов, Д. В. Социальный капитал и его роль в развитии экономики [Текст] : дис. ... канд. экон. наук : [спец.] 08. 00. 01 / Д. В. Меркулов. – М., 2005. – 166 с.*
22. *Попов, Д. Д. Социальный капитал в сетевых экономических взаимодействиях [Текст] : автореф. дис. ... канд. экон. наук : [спец.] 08. 00. 01 / Д. Д. Попов; Костром. гос. ун-т им. Н. А. Некрасова. – Кострома, 2011. – 23 с.*
23. *Радаев, В. В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация [Текст] / В. В. Радаев // Эконом. социология. – 2002. – Т. 3. – № 4. – С. 20-33.*
24. *Ракша, С. В. Институционализация социального капитала в рыночной экономике [Текст]: автореф. дис. ... канд. экон. наук : [спец.] 08. 00. 01 / С. В. Ракша; Ростовский гос. ун-т. – Ростов н/Д2005. – 27 с.*
25. *Фейзба, М. Я. Социальный капитал как фактор экономического развития территории [Текст]: автореф. дис. ... канд. экон. наук : [спец.] 08.00.05 / М. Я Фейзба; Рос. Акад. гос. службы при През. Рос. Федер. – 2007. М., 2007. – 25 с.*
26. *Штырбул, С. А. Социальный капитал и социальный потенциал : субъекты и функции [Текст] : автореф. дис. . ... канд. экон. наук : [спец.] 08. 00. 01 / С. А. Штырбул; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2010. – 27 с.*
27. *Райзберг, Б. А. Словарь современных экономических терминов [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. – 4-е изд. – М. : Айрис-пресс, 2008. – 480 с.*
28. *Helliwell, J. F. Economic Growth and Social Capital in Italy [Text] / J. F. Helliwell, R. D. Putnam // Eastern Economic Journal. – 1995. – Vol. 21. – Issue 3. – P. 295-307.*
29. *Djankov, S. The New Comparative Economics [Text] / Djankov S., Glaeser E., La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. // Journal of Comparative Economics. 2003. – Vol. 31. – No 4. – P. 595–619.*
30. *Норт, Д. С. Институты и экономический рост : историческое введение [Текст] / Даглас К. Норт // Thesis. – Т. 1. – Вып. 2. – М., [б. и.], 1993. – С. 69-91.*
31. *Temple, J. Social capability and economic growth [Text] / Jonathan Temple, Paul A. Johnson // Quarterly Journal of Economics. – 1998. – No. 113. – P. 965–990.*
32. *Handbook of Social Capital : The Troika of Sociology, Political Science and Economics [Text] / Ed. by Gert Tinggaard Svendsen, Gunnar Lind Haase Svendsen. –Cheltenham; Edward Elgar Publishing, 2010. – 480 p.*
33. *Casey, T. Social capital and regional economies in Britain[Text] / Terrence Casey // Political Studies. – 2004. – No. 51. – P. 96–117.*
34. *Knack, S. Does social capital have an economic pay-off? A cross-country investigation [Text] / Stephen Knack, Philip Keefer // The Quarterly Journal of Economics. – 1998. – Vol. 112 (No. 4). – P. 1251-1288.*
35. *Эффективный экономический рост : теория и практика [Текст] / [Под ред. Т. В. Чечелевой]. – М. : Изд-во «Экзамен», 2003. – 320 с.*

References

1. *Bebbington, A., Guggenheim, S., Olson, B., Woolcock, M. (2004). Exploring Social Capital Debates at the World Bank. Journal of Development Studies, 40 (5): 33-64.*
2. *Woolcock, M. (2013). The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes on http://www.oecd.org/innovation/research/1824913.pdf.*
3. *Woolcock, M., Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory Research, and Policy. IBRD, Research Observer, 15 (2): 225-251.*
4. *Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In: J. G. Richardson (ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood Press, pp. 241-258.*

5. *Putnam, R. D., Leonardi, R., Nanetti, R. (1993). Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, N. J. : Princeton University Press.*
6. *Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. The American Journal of Sociology, 94: 95-120.*
7. *Becker, G. S. (1964). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. Chicago: University of Chicago Press.*
8. *Fukuyama, F. (1995). Social capital and the global economy. Foreing Affairs, 74 (5): 89-103.*
9. *Burt, R. (1995). Structural Holes: The Social Structure of Competition. Cambridge: Harvard University Press.*
10. *Heiets, V. M. (2010). Trust as an element of social capital in the economic development of Ukraine [Doverie kak element sotsialnoho kapitala v ekonomicheskom razvitii Ukrainy]. Economic Theory, 3: 7-19.*
11. *Horozhankina, M. E. (2008). Social capital of a society under the of the economic system's transformation conditions (theory and methodology issues) [Sotsialnyj kapital suspilstva v umovah transformatsii ekonomichnoi systemy (pytannia teoriyi i metodolohiyi)]: Abstract of PhD dissertation in economics. Donetsk: The Donetsk National University.*
12. *Hrishnova, O., Kochuma, I. (2009). Social capital in the economic resources system [Sotsialnyi kapital u systemi ekonomichnyh resursiv]. Socioeconomics, 4: 38-49.*
13. *Doronina, M. S., Nechepurenko, A. I. (2011). Social capital of industrial organization [Sotsialnyi kapital vyrobnychoi orhanizatsii]. Kharkiv: the Kharkiv National Economic University Press.*
14. *Drahomirova, Ye. S. (2010). Formation of social capital at the national and regional levels [Formuvannia sotsialnoho kapitalu na derzhavnomu i regionalnomu rivniah] : Abstract of PhD dissertation in economics. Donetsk: The Donetsk National University.*
15. *Zaitsev, Yu. K. (2002). Socialization of Ukraine's Economy as the strategic demand for its development [Sotsializatsiia ekonomiky Ukrainy jak stratehichna potreba yii rozvytku] : Abstract of PhD dissertation in economics. Kyiv: The Kyiv National Economic University.*
16. *Mishyn, Yu. R. (2010). Social capital in modern economic system [Sotsialnyi kapital v suchasnii ekonomichnii systemi] : Abstract of PhD dissertation in economics. Kyiv: The Kyiv National Economic University.*
17. *Turetskii, O. A. (2011). Social capital and the labor market [Sotsialnyi kapital i rynok truda]. Odesa: Phoenix Publishing.*
18. *Koniev, A. A. (2007). Social capital as the economic growth factor in modern economy [Sotsialnyi kapital kak faktor ekonomicheskoho rosta v sovremennoi ekonomike] : Abstract of PhD dissertation in economics. Irkutsk: Baikal National University of Economics and Law.*
19. *Konkov, A. T. (2006). Social capital as a concept in economic sociology and its role in the economic cooperation system [Sotsialnyi kapital kak kontseptsiia ekonomicheskoi sociologii i yego rol v sisteme ekonomicheskoho vzaimodeistviia] : Abstract of PhD dissertation in sociology : Moscow: The Moscow National University named after M. V. Lomonosova.*
20. *Lantsman, A. V. (2007). Social capital as factor in increasing of administrative activities efficiency [Sotsialnyi kapital kak faktor povysheniia effektivnosti upravlencheskoi deiatelnosti] : Abstract of PhD dissertation in economics. Moscow: The Russian Academy of Civil Service under the President of the Russian Federation.*
21. *Merkulov, D. V. (2005). Social capital and its role in economic development [Sotsialnyi kapital i eho rol v razvitii ekonomiki] : Abstract dissertation of PhD in economics. Moscow.*
22. *Popov, D. D. (2011). Social capital in network economic interactions [Sotsialnyi kapital v setevyh ekonomicheskih vzaimodeistviiah]: Abstract of PhD dissertation in economics. Kostroma: The Kostroma National University named after N. A. Nekrasov.*
23. *Radaiev, V. V. (2002). The concept of 'capital', forms of capitals and its conversion [Poniatiie kapitala, formy kapitalov i ih konvertatsiia]. Economic Sociology, 3(4): 20-33.*
24. *Raksha, S. V. (2005). Institutionalization of social capital in market economy [Institutsionalizatsiia sotsialnoho kapitala v rynochnoi ekonomike] : Abstract of PhD dissertation in economics. Rostov: The Rostov State University.*
25. *Feisba, M. Ya. (2007). Social capital as factor of economic development on a territory [Sotsialnyi kapital kak faktor ekonomicheskoho razvitiia territorii] : Abstract of PhD dissertation in economics. Moscow: The Russian Academy of Civil Service under the President of the Russian Federation.*
26. *Shtyrbul, S. A. (2010). Social capital and social capacity : subjects and functions [Sotsialnyi kapital i sotsialnyi potentsial: subiekty i funktsii] : Abstract of PhD dissertation in economics : the Moscow National University named after Lomonosova.*
27. *Raizberh, B. A., Lozovskii, L. Sh. (2008). Dictionary of modern economic terms. – 4th ed. Moscow : Irish-Press.*
28. *Helliwell, J. F., Putnam, R. D. (1995). Economic Growth and Social Capital in Italy. Eastern Economic Journal, 21(3): 295-307.*
29. *Djankov, S., Glaeser, E., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. (2003). The New Comparative Economics. Journal of Comparative Economics, 31(4): 595-619.*

30. *North, D. C. (1993). Institutions and economic growth: an historical introduction. Thesis, 1(2): 69-91.*
31. *Temple, J., Johnson, P. A. (1998). Social capability and economic growth. Quarterly Journal of Economics, 113 :965-90.*
32. *Handbook of Social Capital: The Troika of Sociology, Political Science and Economics (2010). – Ed. by Gert Tinggaard Svendsen, Gunnar Lind Haase Svendsen. Cheltenham; Edward Elgar Publishing.*
33. *Casey, T. (2004). Social capital and regional economies in Britain. Political Studies, 51: 96-117.*
34. *Knack, S., Keefer, Ph. (1998). Does social capital have an economic pay-off? A cross-country investigation. The Quarterly Journal of Economics, 112(4): 1251-88.*
35. *Effective Economic Growth : Theory and Practice (2003). – Ed. by Checheleva, T. V. [Effektivnyi ekonomicheskii rost: teoriia i praktika]. Moscow: Exam Publishing.*

Стаття надійшла до редакції 27.08.2013 р.